

Βαπτιστικός Θάνατος και Βαπτισματική Ανάσταση Κατά την Διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού

- Ο αναμάρτητος και φιλόανθρωπος Μονογενής Υιός Θεός Λόγος ενσαρκωθείς και ενανθρωπήσας καταδέχεται τον «τύπον» του «εν ύδατι» βαπτίσματος και καθιερώνει το «εν πνεύματι» βάπτισμα της εν Χριστώ αναγεννήσεως και ανακαινίσεως του ανθρώπου ως ψυχοσωματικής οντότητας
- Το βάπτισμα στο όνομα της Τριαδικής Θεότητας συμβολίζει τον θάνατο και τον ενταφιασμό του «παλαιού ανθρώπου» και συνάμα την ανακαινιστική και μεταμορφωτική αναγέννηση του «καινού ανθρώπου»
- Η παραδοξότητα του μυστηρίου του Βαπτίσματος έγγειται στο ότι εισοδεύει τον άνθρωπο στην εν Χριστώ ζωή μέσω του θανάτου και της νεκρώσεως της πεπτωκυίας ανθρώπινης φύσεως, η οποία αποκαθίσταται ωσάν να ανίσταται εκ του τάφου

Ο όρος «Βαπτισματικός θάνατος» χρησιμοποιείται από τον αοίδιμο μεγάλο ακαδημαϊκό Θεολόγο π. Γεώργιο Φλορόφσκυ και αναφέρεται στο θεόσοδο μυστήριο του «εν Πνεύματι Αγίω» βαπτίσματος διά του οποίου ο «παλαιός Αδάμ» και η «παλαιά Εύα», δηλαδή ο εν όλω «παλαιός άνθρωπος» θανατούνται και νεκρούται κατά την πεπτωκυία φύση του και στο όνομα της Τριαδικής Θεότητας αναγεννάται και ανακαινίζεται μεταμορφούμενος ως «καινός Αδάμ» και ως «καινή Εύα», ήτοι ως «καινός άνθρωπος», ψυχή τε και σώματι, όπως ακριβώς εκ του τάφου ανέστη ο όλος άνθρωπος ως ψυχοσωματική οντότητα στο πρόσωπο, στο θεανδρικό πρόσωπο, του Αναστάντος Θεανθρώπου Ιησού Χριστού.

Στον όρο λοιπόν «Βαπτισματικός θάνατος» κατά το «συναμφότερον» προσθέτουμε και τον όρο «Βαπτισματική ανάσταση», επειδή ακριβώς η καινή εν Χριστώ ζωή για την ανθρώπινη φύση άρχεται με το βάπτισμα στο όνομα της Τριαδικής Θεότητας, το οποίο όμως νοείται ως «τάφος» και «νέκρωση» του «πεπτωκότος ανθρώπου» και εν ταυτώ «ανάσταση» και «αναγέννηση» του όλου ανθρώπου στην πληρότητα και ενότητα της ψυχοσωματικής υποστάσεως και φύσεώς του. Στο εν Χριστώ βάπτισμα ενυπάρχει το τέλος και η απαρχή, ο θάνατος και η ζωή, η νέκρωση και η αναγέννηση, ο τάφος και η έγερση, ο ενταφιασμός και η ανάσταση. Όλες δε αυτές οι πνευματικές καταστάσεις αν και εξωτερικά έχουν στο βάπτισμα έναν συμβολικό χαρακτήρα, εντούτοις οι οντολογικές συνέπειές τους είναι βαθύτατα σωτηριολογικές. Ακούγεται οξύμωρο αλλ' όμως είναι όντως αληθινό: «χωρίς να πεθαίνεις, πεθαίνεις, και εκ του βαπτισματικού θανάτου χωρίς να αναγεννιέσαι, αναγεννιέσαι, και ανίστασαι «καινός» και ανακαινιστικά μεταμορφωμένος εν Χριστώ εκ του «τάφου του ύδατος».

Το θεόδοτο όμως μυστήριο του Βαπτίσματος δεν αποκόπτεται ούτε αυτονομείται ούτε απολυτοποιείται ξέχωρα από το «μέγα μυστήριο της ευσεβείας», ότι δηλαδή ο Θεός εφανερώθη εν σαρκί» (Α΄ Τιμ. γ΄, 16). Ο π. Γεώργιος Φλορόφσκυ εντάσσει το μυστήριο του βαπτίσματος στο όλο μυστήριο της Θείας Οικονομίας περί της Θείας Ενανθρωπήσεως κατά την οποία στο θεανδρικό πρόσωπο του ενσαρκωθέντος Μονογενούς Υιού Θεού Λόγου αποκαθίσταται ο όλος άνθρωπος καθώς συντελείται η εν Χριστώ αναδημιουργία μέσω της ενώσεως του ανθρώπου με τον Θεό «εφάπαξ». Συντελείται η αποκατάσταση και ανύψωση της ανθρώπινης φύσεως και επιτυγχάνεται η κοινωνία με την θεία ζωή, επειδή υφίσταται η ενανθρώπιση του Υιού Θεού Λόγου, ο οποίος «ενυποστάτως» στο θεανδρικό πρόσωπό του ενώνει τη θεία και ανθρώπινη φύση, οπότε ο άνθρωπος λόγω της υποστατικής αυτής ενώσεως εν Χριστώ Ιησού κοινωνεί με τον Θεό.

Ο «καινός άνθρωπος» εντάσσεται και εγκεντρίζεται εν Χριστώ στην «καινή ζωή» μέσω της θείας ενανθρωπήσεως και του βαπτισματικού θανάτου. Γράφει δε σχετικά ο π. Γεώργιος Φλορόφσκυ τα εξής: «Η Σάρκωση του Λόγου ήταν μία απόλυτη φανέρωση του Θεού. Και πάνω απ' όλα ήταν μία αποκάλυψη της ζωής. Ο Χριστός είναι «ο Λόγος της ζωής»... η Σάρκωση είναι η ζωογόνηση του ανθρώπου, τρόπον τινά, η ανάσταση της ανθρώπινης φύσεως... και γεννιώμαστε στην αληθινή και αιώνια ζωή μόνο διά του βαπτισματικού θανάτου και της ταφής μας εν Χριστώ. Αναγεννιώμαστε με τον Χριστό μέσα στην κολυμπήθρα του βαπτίσματος. Τέτοιος είναι ο αμετάβλητος νόμος της αληθινής ζωής. «Συ ό σπείρεις ου ζωοποιείται, εάν μη αποθάνη» (Α΄ Κορ. ιε΄, 36)».

Έτσι, το εν Χριστώ βάπτισμα είναι κατά τα τελούμενα ένας συμβολικός, ένας «ομοιωματικός θάνατος», και μία «ομοιωματική ανάσταση» εν Χριστώ του όλου ανθρώπου, ο οποίος βαπτιζόμενος απεκδύεται τον «φθαρτό και παλαιό χιτώνα» του και «ενδύεται τον Χριστό», όπως θεοπνεύστως ψάλλει η Εκκλησία: «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε, Χριστόν ενεδύσασθε». Τούτο διακηρύττει και ο θεοκίνητος Απόστολος Παύλος: «ή αγνοείται ότι όσοι εβαπτίσθημεν εις Χριστόν Ιησούν, εις τον θάνατον αυτού εβαπτίσθημεν; Συνετάφημεν ουν αυτώ διά του βαπτίσματος εις τον θάνατον, ίνα ώσπερ ηγέρθη Χριστός εκ νεκρών διά της δόξης του Πατρός, ούτω και ημείς εν καινότητι ζωής περιπατήσωμεν» (Ρωμ. στ΄, 3-4). Γι' αυτό και ο Άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων διδάσκει ότι: «το βάπτισμα είναι ταυτόχρονα ένας θάνατος και μια γέννηση, μία ταφή κι' ένα «λουτρό παλιγγενεσίας», «μία ώρα θανάτου και μία ώρα γεννήσεως». Έτσι με το βάπτισμα ο φθαρτός άνθρωπος οδηγείται στην αφθαρσία και ο θνητός στην αθανασία. Νεκρούμενος στο φυσικό στοιχείο του ύδατος ανίσταται αναγεννημένος εν Χριστώ επειδή είναι ενωμένος μαζί του στη σωματική φύση. Γι' αυτό το βάπτισμα προεικονίζει την ανάσταση, επειδή λαμβάνουμε προκαταβολικά την χάρη της τελικής αναστάσεως.

Το εν Χριστώ βάπτισμα ως εκ Θείας αγάπης «χαρισματική δωρεά και ζωή» αποκαθιστά την πεπτωκυῖα ανθρώπινη φύση πάντων όχι όμως ως μια «μαγική» ή «αναγκαστική» μεταβολή και κατάσταση, επειδή ακριβώς ο μετά την βαπτισματική αναγεννητική μεταμόρφωση άνθρωπος για να βιώσει και ζήσει στη Βασιλεία του

Τριαδικού Θεού, θα πρέπει κάνοντας φιλόθεη και φιλόχριστη χρήση του «αυτεξουσίου» του, της ελευθερίας του, να επιποθήσει με αγάπη και εν «μετανοία» και «ασκήσει» την ένωσή του με τον Θεό. Κατά το βάπτισμα αποκαθίσταται η ανθρώπινη φύση χωρίς η θέληση (βούληση) του ανθρώπου να ενεργεί σε αυτό, αλλά στην μεταβαπτισματική καινή εν Χριστώ ζωή επειδή τότε η βούληση (θέληση) του ανθρώπου είναι καθοριστικής σημασίας για την πνευματική εν Χριστώ τελείωση και θέωσή του, όπως ακριβώς και στην εκ νεκρών Ανάσταση όλοι οι άνθρωποι θα αναστηθούν «θεία δυνάμει», αλλά ανάλογα με την ελευθέρα απόφαση της θελήσεως (βουλήσεως) για τους δικαίους θα είναι ανάσταση «εις ζωήν αιώνιον» και για τους αδίκους ανάσταση «εις κρίσιν αιώνιον».

Η καινή εν Χριστώ ζωή άρχεται ως βαπτισματική ανάσταση αφού προηγηθεί ο βαπτισματικός θάνατος, ο οποίος αν και είναι συμβολικός κατά τα ορώμενα, εντούτοις, όπως γράφει ο Άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων «εν αληθεία δε η σωτηρία». Κατά μίμηση πεθαίνουμε και θαπτόμεθα στο βάπτισμα, αλλά «εκ του υδάτινου τάφου» αληθώς αναγεννάται ανακαινισμένος και ενδεδυμένος τον Χριστό ο όλος άνθρωπος. Η ως αγαπητική και λυτρωτική χαρισματική δωρεά της αναγέννησης και καινής ζωής από τον Θεάνθρωπο Χριστό μέσω του βαπτισματικού θανάτου και της βαπτισματικής αναστάσεως δεν έχει κανένα νόημα εάν δεν είναι ελευθέρα επιλογή του ανθρώπου σε όλη την επίγεια ζωή του προκειμένου να γίνει μέτοχος και κοινωνός της ακτίστου Βασιλείας του Θεού. Η μεταβαπτισματική ελευθέρα προαίρεση του ανθρώπου είναι εκείνη, η οποία οδηγεί στην πληρότητα της εν Χριστώ αιωνίου ζωής και όχι μια «άνωθεν επιβαλλόμενη ή και «αυτόματη» πορεία χωρίς την ελευθέρα βούληση του ανθρώπου.

Στο πλαίσιο αυτό, άξια μνείας είναι η θεολογική προσέγγιση του θεόσδοτου μυστηρίου του Βαπτίσματος από τον αοίδιμο μεγάλο σύγχρονο Θεολόγο (Δογματολόγο) Νικόλαο Ματσούκα, ο οποίος γράφει σχετικά: «Το βάπτισμα, κατά την αγιογραφική και την πατερική διδασκαλία, είναι νέα γέννηση, μιά νέα δημιουργία. Όπως με τη δημιουργία γίνεται η πλάση του ανθρώπου, έτσι με το βάπτισμα η ανάπλασή του. Γιατί το βάπτισμα καταστρέφει τη ρίζα του προπατορικού αμαρτήματος, που είναι ο θάνατος. Η πατερική θεολογία στην προκειμένη περίπτωση, όπως και στη διδασκαλία για την ανάσταση, πραγματοποίησε κορυφαία σύλληψη· διέκρινε με σαφήνεια την αποκατάσταση της φύσεως από την προκοπή και τελείωση της προσωπικής ζωής, που το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η βούληση... Γι' αυτό όπως πολύ χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Καβάσιλας, το βάπτισμα είναι γέννησις, το δε μύρον ενεργείας και κινήσεως εν ημίν έχει τον λόγον...».

Έτσι, ο Θεός προσφέρει την ανάσταση και επανόρθωση της φύσεως ως «θεική προίκα» στον άνθρωπο, ο οποίος οδηγείται στην πληρότητα της χάριτος, στην θεωρία του Θεού και στην ένωση με τον Χριστό ως ελευθέρα προαιρετική απόφαση της βουλήσεώς του.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο θεόπνευστο πόνημά του, υπό τον τίτλο: «Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως», αναφερόμενος «περί πίστεως και

βαπτίσματος», γράφει: «Ομολογούμε ένα βάπτισμα για την άφεση των αμαρτιών και για την αιώνια ζωή, γιατί το βάπτισμα φανερώνει τον θάνατο του Κυρίου. Με το βάπτισμα κατεβαίνουμε στον τάφο μαζί με τον Κύριο, όπως λέγει ο θεός Απόστολος... Το βάπτισμα είναι τύπος του θανάτου του Χριστού γιατί το βάπτισμα με τις τρεις καταδύσεις σημαίνει τις τρεις ημέρες της ταφής του Κυρίου...

Επειδή λοιπόν ο Θεός μάς δημιούργησε για την αφθαρσία, όταν αθετήσαμε την σωτήρια εντολή του μάς κατεδίκασε στη φθορά του θανάτου, για να μην είναι το κακό θάνατο. Αφού έδειξε συγκατάβαση στους δούλους ως σπλαχνικός και αφού έγινε άνθρωπος μάς λύτρωσε από τη φθορά με το δικό του πάθος, άνοιξε για μάς πηγή αφέσεως από την αγία και άχραντη πλευρά του, παρέχοντας νερό για την αναγέννηση και για τον καθορισμό από την αμαρτία και την φθορά, συνάμα και αίμα, προορισμένο για πόση και πρόξενο αιώνιας ζωής, και μάς έδωσε εντολές για την αναγέννησή μας με το νερό και το πνεύμα και με προσευχές και επικλήσεις, καθώς επιφοιτά το Πνεύμα.

Επειδή ο άνθρωπος είναι διπλός, από ψυχή και σώμα, μας έδωσε και την κάθαρση διπλή, με το νερό και το πνεύμα, αφού από τη μιά μεριά το πνεύμα ανακαινίζει μέσα μας το κατ' εικόνα και το κατ' ομοίωση και από την άλλη το νερό καθαρίζει με τη χάρη του Πνεύματος το σώμα της αμαρτίας και το απαλλάσσει από τη φθορά, καθώς το νερό εκπληρώνει την εικόνα του θανάτου και το πνεύμα παρέχει τον αρραβώνα της ζωής.

Από την αρχή άλλωστε «Πνεύμα Θεού τοις ύδασιν επεφέρετο» και με την θεία αυθεντία η Γραφή μαρτυρεί για το νερό ότι είναι καθαρτήριο. Επί Νώε ο Θεός με το νερό ξέπλυνε την αμαρτία του κόσμου... Και όλα σχεδόν κατά το νόμο καθαρίζονται με το νερό (γιατί τα ορατά είναι σύμβολα των νοουμένων), αλλά η αναγέννηση γίνεται κατά την ψυχή. Αν και είμαστε κτίσματα, η πίστη γνωρίζει να μας υιοθετεί με το πνεύμα και να μας ανεβάζει στην αρχαία μακαριότητα.

Η άφεση των αμαρτιών λοιπόν παρέχεται με το βάπτισμα όμοια σε όλους, αλλά η χάρη του πνεύματος κατά την αναλογία της πίστεως και της προκαθάρσεως. Τώρα παίρνουμε με το βάπτισμα την απαρχή του Αγίου Πνεύματος, και η αναγέννησή μας γίνεται αρχή άλλης ζωής και σφραγίδα και φυλακτήριο και φωτισμός. Πάντως είναι ανάγκη με όλες τις δυνάμεις να κρατούμε ασφαλείς τους εαυτούς μας και καθαρούς από βρώμικα έργα, για να μη ξαναγίνουμε δούλοι της αμαρτίας, επιστρέφοντας ξανά, όπως το σκυλί στο δικό του εμετό...

Βαπτίζομαστε λοιπόν στην Αγία Τριάδα, επειδή τα ίδια τα βαπτιζόμενα έχουν ανάγκη από την Αγία Τριάδα για την σύσταση και την παραμονή τους, και είναι αδύνατο να μη βρίσκονται μαζί οι τρεις υποστάσεις γιατί η Αγία Τριάδα είναι αδιαίρετη.

Πρώτο βάπτισμα είναι του κατακλυσμού για την αποκοπή της αμαρτίας. Δεύτερο αυτό που έγινε διά μέσου της θάλασσας και της νεφέλης, διότι η νεφέλη είναι σύμβολο του πνεύματος και η θάλασσα του νερού. Τρίτο είναι το νομικό βάπτισμα γιατί κάθε ακάθαρτος λουζόταν με νερό και έπλενε τα ρούχα του και έτσι εισήρχετο

στο στρατόπεδο. Τέταρτο το βάπτισμα του Ιωάννου, που είναι εισαγωγικό και οδηγεί τους βαπτιζομένους στη μετάνοια, για να πιστέψουμε στον Χριστό· «Εγώ γαρ υμάς», λέγει, «βαπτίζω εν ύδατι· ο δε οπίσω μου ερχόμενος, αυτός υμάς βαπτίσει εν πνεύματι Αγίω και πυρί». Ο Ιωάννης λοιπόν με το νερό κάνει την προκάθαρση για το πνεύμα. Πέμπτο το βάπτισμα του Κυρίου, το οποίο έλαβε ο ίδιος.

Βαπτίζεται όμως όχι γιατί έχει ανάγκη από κάθαρση, αλλά επειδή οικειώνεται τη δική μου κάθαρση για να συντρίψει πάνω στο νερό τις κεφαλές των δρακόντων, για να πλύνει την αμαρτία και να θάψει μέσα στο νερό ολόκληρο τον παλιό Αδάμ, για να αγιάσει τον βαπτιστή, για να εκπληρώσει τον νόμο, για να αποκαλύψει το μυστήριο της Τριάδος, για να γίνει για εμάς τύπος και υπογραμμός εν σχέσει προς το βάπτισμα. Και εμείς βαπτιζόμαστε με το τέλειο βάπτισμα του Κυρίου, με το νερό και το πνεύμα.

Λέγεται επίσης ότι ο Χριστός βαπτίζει με φωτιά, διότι με σχήματα πύρινων γλωσσών μετέδωσε την χάρη του Πνεύματος στους Αγίους Αποστόλους, όπως λέγει ο ίδιος ο Κύριος: «Ότι ο Ιωάννης μεν εβάπτισε ύδατι, υμείς δε βαπτισθήσεσθε εν Πνεύματι Αγίω και πυρί ου μετά πολλάς ταύτας ημέρας», ή για το κολαστήριο βάπτισμα της φωτιάς του μέλλοντος. Έκτο το βάπτισμα της μετάνοιας και των δακρύων, που είναι πράγματι επίπονο. Έβδομο το βάπτισμα του αίματος και του μαρτυρίου, που και ο ίδιος ο Χριστός δέχθηκε για εμάς, πάρα πολύ σεβάσμιο και μακάριο, επειδή δεν μολύνεται με υστερογενείς αμαυρώσεις. Όγδοο βάπτισμα το τελευταίο, που δεν είναι σωτήριο, αλλά αφανίζει την κακία (δεν πολιτεύεται πιά κακία και αμαρτία), τιμωρώντας χωρίς τέλος.

Το Πνεύμα το Άγιο κατέβηκε με σωματική μορφή ωσάν περισσότερά, όταν βαπτιζόταν ο Κύριος, δείχνοντας την απαρχή του δικού μας βαπτίσματος και τιμώντας το σώμα, επειδή και αυτό, δηλαδή το σώμα, με την θέωση θεώνεται και συνάμα κάπου ψηλά η περισσότερά κατά τη συνήθεια ευαγγελίζεται το τέλος του κατακλυσμού. Στους Αγίους Αποστόλους κατήλθε με πύρινες γλώσσες γιατί είναι Θεός και «ο δε Θεός πυρ καταναλίσκον εστί».

Το λάδι στο βάπτισμα χρησιμοποιείται για να δείχνει την χρίση και να μας κάνει χριστούς και να μας δίνει το έλεος του Θεού, που μας το υποσχέθηκε διά μέσου του Αγίου Πνεύματος, επειδή και η περισσότερά έφερε μικρό κλωνάρι ελιάς σ' αυτούς, που είχαν περιωθει από τον κατακλυσμό... «Όσοι γαρ εβαπτίσθημεν εις Χριστόν», λέγει ο Απόστολος, «εις τον θάνατον αυτού εβαπτίσθημεν». Και όσοι βαπτισθήκαμε στον Χριστό, τον Χριστό φορέσαμε. Και ο Χριστός είναι δύναμη Θεού και Σοφία».